

завдання потребує творчих розумових зусиль, роздумів, дослідження» [3, с. 169].

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Для творчої праці В. О. Сухомлинського з дитячим колективом характерно: використання різноманітних форм і методів організації освітньої діяльності, орієнтованої на конкретною учня; створення атмосфери зацікавленості кожного дитини в роботі класу; стимулювання учнів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань без страху помилитися, одержати неправильну відповідь; підтримка учня в його бажанні знаходити свій спосіб роботи (розв'язування задачі), аналізувати роботу свою та інших учнів на уроці; створення педагогічних ситуацій на уроці, що дають змогу кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність у роботі, створення умов для природного самовираження учня – саме все те, що є основними ознаками особистісно орієнтованого підходу у навчанні.

Творча діяльність і величезні заслуги В. Сухомлинського стають дедалі очевиднішими. І сьогодні ми повинні пам'ятати це, вивчати його спадщину, використовувати його ідеї та наробки у сучасній педагогічній практиці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України №988-р від 14.12.2016 «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [електронний ресурс] <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти

т. – Т. 3 / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, – 1977. – С. 169.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5-ти т. – Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 9–279.

REFERENCIS

1. *Nova ukrainska chkola*. (2017). [New Ukrainian School: Teacher Advice]. Kyiv.
2. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.988-r dated 14.12.2016 «On Approval of the Concept for the Implementation of the State Policy in the Field of General Secondary Education Reform» New Ukrainian School «for the period up to 2029» electronic resource <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>
3. Sukhomlynsky, V. O. (1977). *Vidrani tvory v 5 t.* [Selected works: In 5 t. 3]. Kyiv.
4. Sukhomlynsky, V. O. (1977). *Serze viddau ditym*. [I give my heart to the children]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕТРУШИНА Лідія Іванівна – заступник директора з навчально-виховної роботи Криворізької гімназії №127.

Наукові інтереси: спадщина В. О. Сухомлинського у вимірі Нової української школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PETRUSHINA Lidiya Ivanivna – Deputy Director for Educational Work of Krivoy Rog Gymnasium №127.

Circle of research interests: the legacy of V. O. Sukhomlynsky in the dimension of the New Ukrainian School.

Дата надходження рукопису 11. 08. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор М. В. Анісімов

УДК 37.015.31; 57.081.1

ТОЦЬКА Тетяна Петрівна –

завідувач дошкільного навчального закладу «Ялинка» імені В. О. Сухомлинського Броварської міської ради
e-mail: ditsadok@ukr.net

ЯКІ Ж ВИ ЩАСЛИВІ, ДІТИ – ДИТЯЧИЙ СВІТ У ХУДОЖНИХ ТВОРАХ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Це складне філософське питання турбувало багатьох людей і відповідь на нього знайти не легко, але ми все ж таки знайшли її в оповіданнях та казках В. О. Сухомлинського для дітей. Так що ж говорив В. О. Сухомлинський про щастя? Він казав: «Завдання школи і батьків – дати кожній дитині щастя. Щастя багатогранне. Воно і в тому, щоб людина розкрила свої здібності, полюбила працю і стала в ній творцем, і в тому, щоб діставати насолоду від краси

навколишнього світу й творити красу для інших, і в тому, щоб любити іншу людину, і щоб любили тебе, вирощувати дітей справжніми людьми. Тільки разом з батьками, спільними зусиллями, вчителі можуть дати дітям велике людське щастя» [2, с. 29].

На сьогодні літературна спадщина В. Сухомлинського є незаперечною універсальною скарбницею для використання у роботі з дітьми. Вона пронизана ідеєю гуманізму, людяності, доброчинності. За

допомогою його художнього слова можна доторкнутись до найтонших струн душ малят, зародити в них любов до прекрасного. Його твори особливо відповідають духові нашого часу. Він створив цілісну, оригінальну педагогічну систему, де виховання і навчання школярів проводилось на основі народних традицій.

А що ж ми знаємо про сучасних дітей? Вони живуть у зовсім іншому світі, не схожому на той, у якому провели своє дитинство ми. Вони бачать зовсім інші картинки по телевізору. Вони вже знають про деякі речі більше, ніж ми.

Дитина світла радість сьогодні, господар майбутнього, а вихователь перед нею – то носій Мудрості, Доброчинності, Краси.

Нині в освітній галузі відбувається її повне реконструювання та наповнення новим змістом. Але є й таке, що залишається незмінним на віки. Ви запитаете що ж це? І відповідь така – любов до дітей, любов до своєї професії, бажання подарувати дітям щастя!

Ми педагоги маємо справу з дитинством. Дитинство – це час див, це дивовижний світ, світ казок, мрій, бажань. Коли, навіть подумки вимовляєш слово «дитинство», десь із глибини душі одразу виринає особливе тепло, що спонукає до спогадів. Вони, як скельця калейдоскопа, повертаються, переплітаються, блимають яскравим сяйвом. Недарма ми часто доповнюємо це слово епітетами на кшталт «щасливе», «радісне», «веселе», а ще називаємо дошкільні роки «золотим віком». Адже й народна мудрість закарбувала: «Скільки того життя – сім років до школи...»

У чому ж секрет щасливого дитинства та як забезпечити його дитині? Як стверджував відомий педагог В. О. Сухомлинський, дитинство твориться з того, що ми, дорослі, залишаємо в своїх дітях. Основне завдання родини, а згодом і педагогів – реалізувати право кожної дитини народитися й зрости здоровою і щасливою. Як це зробити? Відповідь одна – просто любити!

Оповідання й казки для дітей, які створив В. О. Сухомлинський допомагають нам в цьому. Ці художні літературні твори впливають на емоції і почуття і дітей, і дорослих, вони допомагають виховувати маленькі серця наших дітей і наповнювати їх теплом, добром і щедрістю. Наприклад, в оповіданні Василя Олександровича «Яке щастя?» [4, с. 44], дівчинка дає своїй мамі відповідь на питання – «Яке щастя?» Ось що вона каже:

«...Щастя, це коли ніхто з дітей не плаче.

І ще тоді щастя, коли маленьких співочих пташок ніхто в клітку не саджає. Бо в клітці не може бути щастя.

І щоб мама ніколи не плакала й не журилася, – то щастя. Бо коли мама журиться, то й у мене сльози тоді на очах».

В. О. Сухомлинський в статті «Творення щастя» пише:

«...Прагнення до щастя – споконвічне людське прагнення. Як важливо для нас, вихователів – а вихователі це не тільки педагоги, а й усі, хто, спілкуючись у щоденній роботі з людьми, доторкається до свята святих людської особистості, до того куточка серця, де живе прагнення до щастя, – як важливо для нас уміти берегти, охороняти, плекати, розвивати, зміцнювати це прагнення. Як важливо для нас, вихователів, уміти бачити людину.... Я зрозумів багато чого, і серед перших істин, що відкрились мені, була одна: справжнє виховання – це творення щастя в душі іншої людини...» [3, с. 453].

А в статті «Доля дітей у твоїх руках, вихователю» В. О. Сухомлинський, звертаючись до педагогів пише: «...З кожним роком я все більше переконуюся в тому, що творення щастя є і метою виховання, і водночас щастя – це душевний стан, про який можна говорити як про здатність бути виховуваним, піддаватися виховному впливу педагога...»

Щастя – це не безтурботність. Щастя – це гармонія почуття власної гідності, радості і повноти творчого життя, з одного боку, і обов'язку свідомості і почуття обов'язку перед іншими людьми, перед колективом, перед суспільством – з другого. Щастя – не бездумне споживання ласки, доброти, сердечності. Щастя лише тоді моральне, коли людина, образно кажучи, гріючись біля вогнища і підкладаючи дрова, сушить паливо для того, щоб розвести вогнище завтра [3, с. 456].

Отже, перед вихователями закладів дошкільної освіти стоять наступні завдання – ознайомити дітей з філософським значенням слова «щастя», пояснити дітям зміст цього слова і розвивати вміння дітей висловлювати свої думки, міркування даючи відповіді на такі питання

- Що потрібно людині для щастя?
- Коли людина відчуває себе щасливою?
- А чи був ти сам щасливий? Коли?
- Що вкладають люди в таке поняття, вислів, коли кажуть: «Я щасливий»?
- Для чого людина живе на світі?

І вся ця робота спрямована на те, щоб дати дітям перші уявлення про щастя. Розповісти їм про те, що щаслива людина це не та людина, яка забезпечена матеріально, і все має – і квартиру, і машину, і достаток, і гроші, але не знайшла своє місце в житті, не знайшла свою життєву стежину, не розкрила своїх талантів і обдарувань, і не знає що їй робити в цьому житті. Для прикладу хочу розповісти, як

в нашому дошкільному закладі проходило заняття з дітьми за оповіданням В. О. Сухомлинського «Що таке щастя?» І коли вихователь поставила дітям це питання, то більшість дітей давали відповіді, які пов'язані з задоволенням матеріальних потреб, типу:

Я щаслива тоді, коли у мене день народження і мені дарують багато подарунків.

– Я щасливий, коли у мені купують іграшки, цукерки.

– Я щаслива, коли мене вітають., і т. д.

І лише один хлопчик з усієї групи дітей сказав, що він щасливий тоді, коли в його родині ніхто не хворіє. Вихователь підхопила цю відповідь і стала наводити ще приклади «різного щастя», коли справа не пов'язана з матеріальним достатком.

І тут дуже показовим є оповідання В. О. Сухомлинського «Намисто з чотирма променями» [4, с. 116], в якому розповідається про Сонечко, яке подарувало хворій дівчинці чарівне намисто з чотирма променями і за допомогою цих променів дівчинка може чотирьох нещасних людей зробити щасливими. І дівчинка направила ці промені на бабусю, у якої болів зуб, на дідуся, щоб в нього перестало скрипіти ліжко, на тата, щоб він перестав пити горілку і на матусю, щоб вона перестала сльози лити і радісно посміхалась. І в кінці оповідання автор говорить такі слова: «Про себе, про свою недугу дівчинка забула. Та коли всі люди стали щасливі, вона стала найщасливіша, й недуга тоді покинула її». Такі оповідання потрібно читати дітям-дошкільнятам, ми, вихователі, маємо збагачувати духовність дітей, навчати їх приходити один одному на допомогу, співпереживати, відчувати біль і радість товариша або члена родини, вміння дарувати щастя іншим людям і навчати дітей на конкретних прикладах з їхнього ж життя. Адже щасливою може почуватися дитина, яка щодня насолоджується свободою вияву своєї активності, можливістю бути партнером дорослого в різних сімейних справах, висловлювати свою думку дорослим і навіть посперечатися.

А в оповіданні «Які ж ви щасливі» [4, с. 8] вчитель, звертаючись до дітей ставить такі питання:

– Діти, ви не бачили, як задовго до світанку сходить ранкова зоря?

– А не бачили, як соловейко п'є росу?

– А як джміль чистить крильця на квітці, в якій він спав уночі?

– А не бачили, як весела комашка-сонечко в теплий зимовий день виглядає спросоння з-під кори: чи не прийшла весна?

Діти відповідали вчителю, що вони цього всього не бачили. І тоді вчитель сказав дітям:

«Які ж ви щасливі діти! Щасливі, бо вам є що бачити. Щасливі, бо вас чекає багато прекрасного. Ви щасливі, бо все це побачите...»

Так, наші діти пізнаючи світ мають побачити і красу нашої природи, і красу нашого довкілля, і красу України, і красу всього світу. Вони мають все це побачити і відчути серцем. Але відчути цю красу і побачити її вони зможуть лише в одному випадку, коли поруч з ними будуть стояти небайдужі батьки, небайдужі вихователі, які вміють зупинитись перед красою, вміють помічати її, вміють дивуватись і зачудовуватись, і вміють зачудувати інших, вміють поділитись цією красою і розповісти про неї так, щоб сердечка маленьких дітей схвилювались і наповнились емоціями любові, щастя і радості! Ось тоді про таких дітей можна впевнено сказати, що вони щасливі, бо вони небайдужі і мають чутливі серця.

Я хочу з вами, шановні читачі, поділитись своїм щастям. В дитинстві мені дуже пощастило в тому, що у мене в дитсадку була вихователька, в яку я закохалась. Я хотіла бути схожою в усьому на свою Віру Полікарпівну. І моя мрія здійснилась. А щастя моє було в тому, що моя вихователька вплинула на вибір моєї професії – і я стала вихователькою, і цей вибір був правильним, і на все життя.

Ще одна щаслива віха в була в житті нашого дошкільного закладу.

В 2000 році ми створили експериментальний майданчик з вивчення і впровадження в роботу з дітьми дошкільного віку спадщини В. О. Сухомлинського. І зараз ми переповнені щастям від того, що тоді, 18 років потому, ми зробили правильний вибір, взяли правильний напрямок в навчально-виховній роботі з дітьми і маємо гарні результати та ділимося ними з педагогами України. Хіба це не щастя? Це велике щастя, коли робота приносить радість і задоволення, коли ти знаєш, що формуєш світогляд дітей-дошкільнят, наповнюєш добром, радістю і щастям їх серця і душі і ми, педагоги, залишаємо частинку себе, свого серця в серцях своїх вихованців. А завдячуємо ми цим спадщині Василя Олександровича, яку він залишив нам – це його безцінні філософські оповідання і казки, які ми використовуємо в навчально-виховній роботі з дітьми. Про цей шлях зростання і досягнень нашого колективу Василь Олександрович ніби говорить нам через оповідання «Сяйна вершина і кам'яниста стежка» [4, с. 107], тому що досягнення своєї мети – це велике щастя!

А що ж ще В. О. Сухомлинський говорить нам, дорослим, з цього приводу?

Для дорослих він пише: «...коли людина не йде тим життєвим шляхом, який відповідає

її покликанню, то вона не може бути щасливою, хоч нерідко й сама не усвідомлює того, що вона нещаслива...» і приводить багато прикладів із життя свого колективу а також в оповіданні «Кустар і Різець» [4, с. 111] де він показує, що в кожній справі не повинно бути випадкових людей, таких, як Кустар, а якщо ти берешся за справу, то ти повинен бути Майстром.

В своїй статті «Розуміння життя, добра і зла» [1, с. 221] Василь Олександрович дає наступні поради, вдумайтесь в їх зміст:

«...Матерям і батькам, педагогам і письменникам – усім причетним до виховання – треба мудро вводити дитину в світ людський, не закриваючи її очей на радощі і страждання...» Про цю проблему говорить він в оповіданні «Хлопчик і хвора мама» (Сухомлинський В.О., зб. «Чиста криниця», ст. 107)

«Дорожи щастям буття. Його може осягнути тільки людина, воно доступне тільки людям. Перед кожною людиною – безмежний океан цього щастя. Але як ніхто не думає про повітря, коли його вволю, так мало хто замислюється і про щастя буття».

І далі В. О. Сухомлинський ставить перед собою питання:

«Як виховати це тонке уміння – уміння дорожити радістю буття? Уміння бачити щастя уже в тому, що ідеш по землі, що твоє обличчя обпалює сонце, а очі заливає піт, що ввечері, з насолодою розправляючи спину після стомливої праці, ти бачиш на своїх долонях мозолі, а на попелястому небосхилі – першу вечірню зірку? Навчити бачити й відчувати це щастя – одна з найтонших проблем педагогіки...» [1, с. 223]. Ці питання підняті в оповіданнях «Все співає в лісі» [4, с. 55; 4, с. 64].

І тут же він дає нам пораду:

«Учіть дітей бачити, мислити, відкривати й дивуватися. Нехай відкриє, усвідомить ваш вихованець ту істину, що людина народжується, росте, розвивається, зріє, старіє, і кожний день правильно прожитого життя, умудряючи й збагачуючи її, додає нову крихту до цієї незрівнянної цінності» [1, с. 223].

А далі він продовжує:

«...Крім щастя, в житті людському є горе, біда, страждання, розпач, тривога, біль душі. Щастя – як сонце – однаково світить щасливим; а нещастя – як тінь, воно багатоліке і в кожного глибоко неповторне...» [1, с. 223]. Про це він розповідає в оповіданнях «Татко повернувся» [4, с. 153], «Наш тато одужав» [4, с. 117], «Блакитні журавлі» [4, с. 72].

Про «щастя» і «нещастя» йде мова і в казці про Гуску під назвою «Материнське щастя» [4, с. 109].

Коли влітку Гуска вивела своїх діток на прогулянку і вперше показувала їм яскравий, зелений, радісний світ, що співав безліччю голосів, то гусенята були щасливі. І автор тут зазначає: «Вони забули про матір і розійшлися по зеленій луці. Коли життя щасливе, коли на душі мир і спокій, матір часто забувають...». А далі в цій казці говориться про те, що зненацька насунула чорна хмара і з посипалися великі градинки. Гусенята заховалися під крилами своєї мами і їм там було тепло, безпечно і затишно. А коли непогода закінчилась, гусенята почали вимагати, щоб мама випустила їх. «... Мати тихо підняла крила. Гусенята вибігли на траву. Вони побачили, що в матері поранені крила. Гуска важко дихала. Вона намагалася розправити крила і не могла цього зробити...» В цій казці поруч з щастям безпечних гусенят нам автор показує й іншу сторону – нещастя, біль матері. Вона ладна віддати своє життя, щоб зберегти життя своїм діткам, як і всі матері в світі. Але дітям нашим потрібно говорити і про біль, і про нещастя як рідних людей, так і інших. У дітей потрібно виховувати почуття жалю, співпереживання, бажання прийти на допомогу, не залишатись байдужими до страждань і біди.

Василь Олександрович застерігав нас від бездушності такими словами, він казав: «...Найбільше бійтеся, щоб не було в душі ваших вихованців безтурботної і бездумної радості. Радість повинна бути мудрою» [3, с. 461].

А про радісні хвилини в житті своїх школярів Василь Олександрович говорить в таких оповіданнях, як «Найщасливіша людина в світі» [4, с. 210], «Поздоровляємо» [4, с. 101] і багато інших.

Про радісні хвилини свого життя завжди приємно розповідати. І коли б вас попросили пригадати якийсь випадок з свого життя, той випадок, коли ви отримали найяскравіше позитивне переживання за останній час, попросили згадати його, ті радісні переживання і дати відповідь:

– Що ж в ньому було такого, що зробило його особливо прекрасним?

– Що ви відчували всередині себе в той момент? Як ви почувались?

– Чи були ви щасливі, радісні, задоволені чи сумні?

То скоріш би за все ми почули б позитивні, емоційні відповіді.

Було так з вами?

І це могло бути що завгодно – чи просто приємна зустріч, чи приємні спогади про будь-які хвилини щастя чи просто прогулянка, чи милування красою природи. Це могли бути різні ситуації і, на перший погляд, цілком звичайні, але дорогі вашому серцю, і якісь

значимі ситуації для вашого життя. Але ті емоції, які ви відчували в той час і які переповнили ваше серце були настільки радісними, що пригадавши їх ви і тепер посміхаєтесь, тому що саме в ці хвилини ви були щасливі. Тому, що радість і досі живе всередині вас, а зсередини вона виливається назовні і осяє все і всіх, хто знаходиться поруч з вами. Адже джерело щастя, радості знаходиться всередині нас. І коли людина втрачає радість життя, коли вона не відчуває щастя, – то не потрібно дивитись довкола себе, не потрібно шукати щастя навколо, а потрібно заглянути «всередину себе» і шукати його всередині нас самих. Нам потрібно вчитись наповнюватись любов'ю до себе, турботою і увагою, створювати радість всередині себе, а потім ця радість зможе поширитись далі, назовні. Тому що всі важливі зміни відбуваються назовні і навпаки не буває.

Про такий стан душі Василь Олександрович описує в оповіданні «Найщасливіший листочок» [4, с. 42].

Такі самі питання педагоги повинні ставити і дітям, адже дітей ми повинні виховувати в щасті, навчати їх відчувати радість в серці, в душі, в житті, вміти висловлюватись і передавати словами свої почуття, відчуття і емоції, висловлюватись про ті моменти і про ті події, коли вони відчували себе радісними і щасливими, але поряд з цим ми маємо ознайомлювати дітей і з іншою, протилежною стороною щастя – нещастям. Ми повинні готувати дітей до життя, навчати боротись з проблемами і вирішувати їх, діти повинні знати, що в житті трапляються різні ситуації приємні і не дуже, наші діти мають знати для чого їм потрібно жити і як діяти в тій чи іншій ситуації.

В. О. Сухомлинський в оповіданні «Чорнобривці» [4, с. 43], в уста бабусі вклав ось які слова, коли внучка запитала у бабусі:

– Для чого людина живе на світі?

– Людина живе на світі, щоб вічно жила її краса, – сказала бабуся. – Батьки живуть, щоб виховувати своїх дітей. А діти потім народжують своїх дітей, щоб вічно жив людський рід.

– А для чого живе людський рід?

– Для щастя.

Оповідання Василя Олександровича багаті на добро, радість і дарують нам щастя через його казки виховувати дітей, впливати на їх почуття, душі, серця, навчати дітей не бути байдужими, відчувати горе і радість інших людей і приходити їм на допомогу та готувати до життя в цьому прекрасному світі.

Але ми знаємо, що існує така істина, яка говорить про те, що щастя збільшується від того, коли ним ділишся з іншими. Ми,

педагоги ЗДО «Ялинка» імені В. О. Сухомлинського щасливі з того, що ми носимо ім'я видатного педагога, яке виборювали 13 років. Ми щасливі з того, що отримали статус Всеукраїнського центру із розповсюдження та впровадження ідей В. О. Сухомлинського і маємо змогу ділитись своїми напрацюваннями з педагогами України. А коли ділишся своїм щастям з іншими людьми, то щастя збільшується.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Том другий. Київ: Радянська школа, 1976. – 670 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Том третій. Київ: Радянська школа, 1977. – 670 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Том п'ятий. Київ: Радянська школа, 1977. – 639 с.
4. Сухомлинський В. О. Чиста криниця. Казки, оповідання, етюди: для сімейного читання. Київ: Веселка, 1993. – 287 с.

REFERENCES

1. Sukhomlins'ky, V. O. (1976). *Selected works in five volumes*. [Selected works in five volumes. Volume 2.]. Kyiv: Radians'ka Shkola.
2. Sukhomlins'ky, V. O. (1977). *Selected works in five volumes*. [Selected works in five volumes. Volume 3.]. Kyiv: Radians'ka Shkola.
3. Sukhomlins'ky, V. O. (1977). *Selected works in five volumes*. [Selected works in five volumes. Volume 5.]. Kyiv: Radians'ka Shkola.
4. Sukhomlins'ky, V. O. (1993). *Clean well Tales, stories, sketches: for family reading*. [The Clear Well. Tales, stories, sketches: for family reading]. Kiev: Veselka.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТОЦЬКА Тетяна Петрівна – завідувач дошкільного навчального закладу «Ялинка» імені В. О. Сухомлинського Броварської міської ради.

Наукові інтереси: творча спадщина В. О. Сухомлинського.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

TOZKA Tatyana Petrovna – Head of Preschool educational establishment «Yalynka» named after V. O. Sukhomlinsky, Brovary City Council.

Circle of scientific interests: V. O. Sukhomlinsky's creative heritage.

Дата надходження рукопису 21. 09. 2018 р.

Рецензент – д.п.н., професор М. В. Анісімов